

Różne strony ochrony. Załącznik 4. Formy ochrony przyrody

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody wymienia następujące formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerwy przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

PARKI NARODOWE

Zgodnie z Ustawą Parki narodowe tworzone są na obszarach wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha. Cele, dla których tworzone są parki narodowe to:

- zachowanie różnorodności biologicznej;
- zachowanie zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej;
- zachowanie walorów krajobrazowych;
- przywrócenie właściwego stanu zasobów i składników przyrody;
- odtworzenie zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt oraz siedlisk grzybów.

Na terenie parku narodowego ograniczeniu podlega wszelka działalność, musi być ona podporządkowana celom ochrony przyrody. Strategia ochrony przyrody zawarta jest w planie ochrony, który dla parku sporządza się na okres 20 lat. Na obszarze parku wyróżnić można zazwyczaj strefę ochrony ścisłej i strefę ochrony, natomiast na terenach graniczących z parkiem tworzone jest otulina parku, w której może być utworzona strefa ochronna zwierząt łownych ze względu na potrzebę ochrony zwierząt w parku narodowym. Parki narodowe tworzone są w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

REZERWAT PRZYRODY

Rezerwy przyrody obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Strategia ochrony przyrody zawarta jest w planie ochrony, który dla rezerwatu sporządza się na okres 20 lat. Cały obszar rezerwatu lub jego część może podlegać ochronie ścisłej, ochronie czynnej lub ochronie krajobrazowej. Na obszarach graniczących z rezerwatem przyrody może być wyznaczona otulina. Rezerwy przyrody tworzone są na drodze rozporządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

PARK KRAJOBRAZOWY

Parki krajobrazowe obejmują obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zróżnicowanego rozwoju. Prowadzenie działalności gospodarczej na terenie parku krajobrazowego jest możliwe, aczkolwiek podlega pewnym ograniczeniom. Zadania ochrony przyrody zawarte są w planie ochrony, który dla parku sporządza się na okres 20 lat. Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może być wyznaczona otulina. Utworzenie parku krajobrazowego następuje na drodze rozporządzenia regionalnego dyrektora ochrony środowiska.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Obszary takie obejmują pełne jednostki środowiska naturalnego takie jak doliny rzeczne, kompleksy leśne, ciągi wzgórz, pola wydumowe, torfowiska. Działalność gospodarcza na obszarach chronionego krajobrazu podlega tylko niewielkim ograniczeniom. Obszary chronionego krajobrazu tworzone są w drodze rozporządzenia wojewody lub w drodze uchwały rady gminy.

POMNIKI PRZYRODY

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody ożywionej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów. Pomnikami przyrody ożywionej mogą być krzewy lub drzewa odznaczające się sędziwym wiekiem, wielkością, nietypowymi kształtami, natomiast pomnikami przyrody nieożywionej mogą być np. głazy narzutowe oraz interesujące formy powierzchni ziemi np. - źródła, wodospady, jary, skałki, wywierzyska, przełomy rzeczne, jaskinie, odkrywkę. Ustanowienie pomnika przyrody następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

STANOWISKA DOKUMENTACYJNE

Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania form geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt. Ustanowienie stanowiska dokumentacyjnego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytki ekologiczne to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub sezonowego przebywania. Istotnym powodem tworzenia użytków ekologicznych jest potrzeba objęcia ochroną niewielkich powierzchniowo obiektów, ale cennych pod względem przyrodniczym. Nie mogły one być objęte ochroną rezerwatową ze względu na niewielką powierzchnię i zazwyczaj mniejszą rangę ich walorów przyrodniczych.

Ustanowienie użytku ekologicznego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

ZESPÓŁ PRZYRODNICZO KRAJOBRAZOWY

Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe to fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne. Ustanowienie zespołu przyrodniczo - krajobrazowego następuje w drodze rozporządzenia wojewody albo uchwały rady gminy.

OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN, ZWIERZĄT I GRZYBÓW

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz siedlisk gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalane strefy ochronne. W stosunku do gatunków zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową wprowadzane są zakazy m. in. zabijania, okaleczania, chwytania, przetrzymywania, niszczenia, zbierania, zrywania, niszczenia ich siedlisk. Listy gatunków zwierząt, roślin i grzybów objętych ochroną całkowitą lub częściową określa w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa.

OBSZARY RAMSAR

Obszary tworzone na mocy tzw. Konwencji Ramsarskiej (pełna nazwa to: „Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego”), mające na celu ochronę i utrzymanie obszarów określanych jako „wodno-błotne”, łącznie z populacjami ptactwa wodnego zamieszkującego te obszary lub okresowo na nich przebywającego. W rozumieniu Konwencji obszarami wodno-błotnymi są środowiska, w których dominującą rolę odgrywa woda: bagna, błota, torfowiska lub zbiorniki wodne – zarówno naturalne jak i sztuczne, stałe i okresowe, o wodach stojących lub płynących, słodkich, słonawych lub słonych, wraz z wodami morskimi, których głębokość podczas odpływu nie przekracza sześciu metrów. Obszary tworzone są na terenie państw, które ratyfikowały Konwencję.

REZERWATY BIOSFERY UNESCO

Obszary chronione tworzone w ramach programu MAB (Man and Biosphere) UNESCO na wniosek państw, podlegające prawodawstwu kraju, na terenie którego się znajdują. Rezerwaty pełnią trzy zasadnicze funkcje: ochronną (ochrona krajobrazów, ekosystemów, zróżnicowania gatunkowego i genetycznego), rozwojową (sprzyjanie formom rozwoju gospodarczego i ludzkiego, które uznać można za społeczno, kulturowo i ekologicznie zrównoważone), wspierania logistycznego (przez edukację ekologiczną, szkolenia, badania i monitoring w odniesieniu do lokalnych, regionalnych, narodowych i globalnych zagadnień związanych z ochroną i zrównoważonym rozwojem). Rezerwaty Biosfery obejmują charakterystyczne ekosystemy ziemi, wód przybrzeżnych lub morskich i na ogół składają się z trzech stref: centralnej, obejmującej obszary objęte ochroną ścisłą, buforowej, podlegającej ochronie częściowej i strefy przejściowej. Sposób zarządzania środowiskiem w Rezerwacie Biosfery powinien zapewniać zarówno zaspokajanie potrzeb ludzkich, jak i ochronę naturalnych procesów i zasobów biologicznych.

OBSZARY WYRÓŻNIONE DYPLOMEM EUROPY

Dyplom Europy to przyznawany przez Radę Europy certyfikat jakości ochrony cennych obszarów przyrodniczych. Mogą go uzyskać obszary, które m. in. mają rangę europejską (reprezentują elementy dziedzictwa przyrodniczego, geologicznego, lub krajobrazowego o znaczeniu europejskim), mają odpowiedni status prawny i jednoznaczne granice, są zabezpieczone przed przedsięwzięciami sprzecznymi z celami ochrony (są uwzględnione w planach gospodarki przestrzennej), posiadają plan ochrony (zawierający zidentyfikowane zagrożenia zewnętrzne).

OBSZARY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

Obszary objęte szczególną ochroną UNESCO ze względu na ich unikatową wartość kulturową lub przyrodniczą dla ludzkości, spełniające określone kryteria. W przypadku obszarów przyrodniczych mogą to być obszary obejmujące wyjątkowe zjawiska przyrodnicze lub tereny szczególnie ważnego naturalnego piękna, środowiska przyrodnicze szczególnie ważne dla ochrony bioróżnorodności, ilustrujące ważne etapy w historii planety (ślady dawnego życia, procesy geologiczne itp.), przedstawiające przykłady istotnych dla ewolucji procesów ekologicznych i biologicznych.

Wyjaśnienie pokrewnych terminów:

Ochrona ścisła: całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków - całoroczną ochroną należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju.

Ochrona czynna: stosowanie, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów.

Ochrona częściowa: powierzchniowych form ochrony przyrody wyraża się w oddziaływaniu na ekosystemy, ich stan oraz składniki poprzez stosowanie różnych zabiegów ochronnych, hodowlanych i pielęgnacyjnych. Ma na celu uzyskanie stanu środowiska przyrodniczego zgodnego z założeniami planu ochrony. Ochrona częściowa gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszcza możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników tych gatunków lub ich części.

Wszystko, czego nie wiecie o Naturze 2000. Załącznik nr 1. Fragment raportu z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.

Zapoznajcie się dokładnie z tekstem, notujcie pojawiające się w trakcie czytania wątpliwości i pytania, a następnie wykonajcie polecenia znajdujące się pod tekstem.

„Od 2004 r., w związku z członkostwem Polski w UE, nowym elementem przestrzennego systemu ochrony przyrody stały się obszary wchodzące w skład europejskiej sieci Natura 2000, mającej za zadanie ochronę najcenniejszych pod względem przyrodniczym ekosystemów naszego kontynentu. Nasuwają się zatem pytania, czy w ciągu minionych 4 lat nazwa Natura 2000 stała się rozpoznawana oraz na ile ta relatywnie nowa forma ochrony przyrody zinstytucjonalizowała się już w świadomości Polaków?

Wyniki badań świadczą, iż jeszcze niewiele osób jest w stanie wybrać spośród podanych różnych określeń pojęcia Natura 2000 trafne odpowiedzi. Prawidłowo kojarzy omawiane pojęcie 1/3 respondentów, rozumiejąc je jako: teren chroniony (19%) oraz obszary o najwyższych walorach przyrodniczych w Europie (16%). Do częściowo poprawnych odpowiedzi można także zaliczyć wskazanie na: teren atrakcyjny turystycznie (15%), gdyż z pewnością pod względem przyrodniczym atrakcyjność ta jest bardzo duża oraz teren zrównoważonego rozwoju (5%), albowiem zasady tego typu rozwoju, a więc przyjaznego środowisku gospodarowania są tam obowiązujące. Cieszy fakt, iż mimo szeroko komentowanego w mediach konfliktu wokół obwodnicy Augustowa lokalizowanej w pierwotnej wersji w obszarach „naturowych”, zaledwie 2% badanych postrzega Naturę 2000 przede wszystkim jako teren konfliktów społecznych, a 3% kojarzy ją z ograniczeniami rozwoju gospodarki. Z drugiej strony niestety, aż dla 41% respondentów omawiane pojęcie pozostaje jak dotąd zupełnie nieznanne. Wyraźnie widoczna jest korelacja między poziomem wykształcenia respondentów a znajomością analizowanego zagadnienia – wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek prawidłowych skojarzeń (46%) był dwukrotnie wyższy niż wśród osób legitymujących się wykształceniem podstawowym (24%). Ponadto nazwa Natura 2000 jest najlepiej rozpoznawalna wśród:

- pracujących na własny rachunek – 6%
- uczniów i studentów – 46%
- mieszkańców dużych miast (101–500 tys.) – 45%
- ludzi młodych (w wieku do 35 lat) – 43%
- osób o najwyższych dochodach (ponad 1200 zł) – 43%
- mieszkańców regionu północno-wschodniego – 38%”.

[Źródło: Bołtromiuk Artur, Burger Tadeusz, Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r., InrE, Warszawa 2008]

Odpowiedzcie na poniższe pytania

1. Jak sądzicie, w jaki sposób badacze pozyskiwali informacje?
2. Jak sądzicie, po co przeprowadzane są tego typu badania? Do czego mogą posłużyć ich wyniki?
3. Czy zaprezentowane dane są dla Was interesujące?
4. Czy Waszym zdaniem wiedza Polaków nt. Natury 2000 jest satysfakcjonująca? Uzasadnijcie odpowiedź.
5. Jak sądzicie, dlaczego wśród mieszkańców północno-wschodniej Polski wiedza nt. Natury 2000 jest najwyższa?
6. Jak sądzicie, z czego wynika fakt, iż „zaledwie 2% badanych postrzega Naturę 2000 przede wszystkim jako teren konfliktów społecznych, a 3% kojarzy ją z ograniczeniami rozwoju gospodarki”?